

22. Щербакова, А.И. Философия музыки и музыкального образования. Часть II. Учебное пособие. – М. : ООО «Учебно-методический издательский центр «ГРАФ-ПРЕСС»», 2008. – 320 с.

The article deals with current issues of philosophical understanding of music and the educational system: the need for philosophical analysis of educational systems; is proved the problems of modern education in the context of requests society, are indicated. The scientific approaches – sociological and axiological – to meet the challenges of contemporary music education are considered. The concept of education in a methodological perspective is revealed and formulated a modern philosophical view of music and music education is formulated. The author offers a broad review of scientific literature on the philosophical and methodological vision of common and musical pedagogy.

Key words: pedagogy of music education, philosophy of education, educational paradigm, the sociological approach, the axiological approach, individual determination, self-actualization.

УДК 785.161(477.43)

Карташова Ж.Ю.

ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНО-ВИКОНАВСЬКИХ ЗНАНЬ ТА УМІНЬ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

У статті розглядаються особливості формування музично-виконавських знань та умінь студентів мистецьких факультетів з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: фахова підготовка, музично-виконавська діяльність, музичне мислення, компетентність, художньо-практична діяльність, аналітичні уміння, варіативність.

Нова парадигма мистецької освіти відповідно до Державної національної програми «Освіта» (Україна ХХІ століття), Національної доктрини розвитку освіти в Україні (2001 р.), Закону України «Про вищу освіту» (2002 р.) та «Плану дій щодо поліпшення якості художньо-естетичної освіти на 2009-2012 рр.» (2009 р.) зорієнтована на оновлення всіх ланок навчання і виховання підростаючого покоління, а також передбачає реформування системи підготовки висококваліфікованих фахівців, які відповідали б потребам сучасної школи.

Традиційна система музично-виконавської підготовки студентів мистецьких факультетів вищих навчальних закладів потребує реалізації такого методологічного підходу, який міг би забезпечити інтеграцію мистецьких знань у систему музично-виконавських знань та умінь і був би спрямований на озброєння студентів практичними прийомами й методами роботи не тільки з учнівськими вокально-хоровими, а й з інструментальними колективами. Навички виконавської діяльності необхідно прищеплювати в процесі фахової підготовки майбутніх учителів музики, навчаючи студентів за спеціально розробленою методикою, що ґрунтується на поєднанні традиційних і нових форм та методів навчання.

Формування готовності до професійної діяльності є метою та результатом тривалого процесу підготовки фахівця. Цю проблему, зокрема її теорію і практику, вивчали А. Ліненко, В. Смиринський, П. Харченко та ін. Власне готовність до професійно-педагогічної діяльності досліджували А. Деркач, К. Дурай-Новакова, Л. Кандибович, Г. Костюк, А. Петренко, В. Сластьонін та ін.

Вітчизняними дослідниками ґрунтовно розроблені концептуальні положення щодо фахової підготовки виконавців-інструменталістів у вищій школі (Л. Арчажникова, М. Давидов, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Рудницька, Г. Ципін, О. Щолокова та ін.), впроваджено окремі вузькоспеціальні методики: формування в студентів виконавських навичок (О. Бурська, Е. Економова, З. Румянцева, Л. Котова), готовності до творчої самореалізації (О. Теплова), теоретико-аналітичних умінь (І. Гринчук, Н. Мозгальова, Н. Сегеда), музично-історичних підходів до інструментального репертуару (О. Олексюк, Г. Падалка, Н. Плешкова).

Проблеми музичного виконавства розкриваються в ґрунтовних працях відомих філософів і психологів: В. Басіна, М. Бахтіна, Л. Виготського, М. Кагана, І. Кона, О. Леонтєєва, В. Мазепи, С. Рубінштейна; музикознавців: Б. Асаф'єва, Л. Баренбойма, А. Готсдінера, Г. Гофмана, Є. Гуренко, Н. Корихалової, О. Костюка, Б. Мазеля, К. Мартінсена, М. Медушевського, В. Назайкінського; педагогів: Л. Ауера, Г. Нейгауза, С. Смоленського, Б. Яворського.

Актуальні питання професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва, зокрема музично-виконавської, висвітлюються в наукових дослідженнях Л. Гусейнової, А. Зайцевої, Н. Згурської, В. Крицького, М. Михаськової, Т. Пляченко, Г. Саїк, О. Щербініної, Т. Юник; вокально-виконавської – Л. Дерев'янка, Н. Швець, І. Шевченко, Ю. Юцевича; диригентсько-хорової – А. Авдієвського, А. Болгарського, А. Козир, П. Ніколаєнко.

Однак, проблема формування музично-виконавських знань та умінь майбутнього учителя музики в процесі фахової підготовки ще не отримала достатнього теоретичного і практичного обґрунтування. Музично-виконавська підготовка майбутніх учителів музики має ґрунтуватися на впровадженні інтеграційних зв'язків між фаховими дисциплінами, у яких предметна галузь співвідноситься з різновидами музично-виконавської діяльності й має на меті вдосконалення музично-аналітичних умінь, художнього мислення, творчого потенціалу на засадах самостійного творчого пошуку.

Аналіз літератури з методики навчання гри на музичних інструментах та психолого-педагогічних праць виявив протиріччя між існуючим декларативно-функціональним напрямком формування музично-виконавських знань та умінь як основи виконавської майстерності майбутнього учителя музики та потребами переорієнтації цього процесу на регулятивно-особистісний підхід, сутність якого полягає в пошуку методів реалізації особистісного досвіду студента у навчальному процесі.

Мета статті – розглянути функціональну сутність, компоненти фахової підготовки майбутнього вчителя музики, визначити етапність формування музично-виконавських знань та умінь студентів, а також оптимальні педагогічні умови їх забезпечення.

У вирішенні складних музично-освітніх завдань сучасна вища школа потребує нових теоретичних розробок, ефективних методик навчання студентів, розв'язання різноманітних художньо-педагогічних проблем, чільне місце серед яких посідає проблема формування музично-виконавських знань та умінь.

Музично-виконавська підготовка майбутнього учителя музики характеризується переважно індивідуальною формою навчання, тому найактивніший вплив на формування музично-аналітичних та інтерпретаційних умінь студентів здійснюється в процесі індивідуальних занять з “Основного музичного інструмента”, “Додаткового музичного інструмента”, “Концертмейстерського класу”, “Вокалу”, “Хорового диригування”, на яких, як зазначає О.М. Олексюк, “застосовуються різні прийоми впливу та активні методи навчання” [1, с. 100]. Г.М. Падалка вважає, що “актуалізація індивідуального, опора на індивідуальне начало дає можливість “підтягнути” до вищого рівня розвитку всі компоненти художньої підготовки особистості” [2, с. 158],

У процесі фахової підготовки майбутнього учителя музики принцип варіативності спрямовує розвиток музично-виконавських умінь та навичок в бік різноманітності форм, змісту й педагогічних технологій навчання і вимагає модернізації з метою створення умов для художньо-творчого самовираження особистості студента, адже в суспільстві як ніколи “актуалізована потреба в ініціативних людях з нестандартним мисленням, здатних до гнучкого реагування на виклик часу, виявляти й повноцінно реалізувати власний творчий потенціал” [3, с. 264].

На нашу думку, саме варіативний підхід забезпечує адаптивність змісту й процесу навчання відповідно до індивідуальних особливостей студентів, їхніх потреб та інтересів, рівня музично-виконавської підготовки, актуалізує пізнавальну, емоційно-вольову сфери й таким чином набуває особистісної спрямованості та забезпечує організацію індивідуалізації навчання.

Індивідуальна форма навчання є традиційною у сфері музично-педагогічної освіти, пов'язана із обранням методів, способів, прийомів педагогічного впливу відповідно до індивідуально-психологічних особливостей студентів, рівня їхнього художнього розвитку й активності в мистецько-педагогічному спілкуванні.

Методика та зміст викладання музично-виконавських дисциплін, а також способи, що забезпечують єдність навчання і творчого розвитку майбутнього учителя музики в класі індивідуальної виконавської підготовки визначають загально дидактичні принципи класичної педагогіки: доступність, поступовість та послідовність в навчанні, зв'язок з практикою, науковість, історизм, а також предметну специфіку художньо-дидактичних принципів музично-педагогічного процесу. Основними з них є принципи індивідуального навчання та єдності технічного та художнього у виконанні музики.

Художньо-дидактичну форму музично-педагогічного процесу, що забезпечує індивідуальну форму педагогічного та виконавського становлення студента, вирізняє феноменальний методичний зміст. Він відповідає сутності, основам викладання предмета, специфіці процесу професійного становлення студента як суб'єкта індивідуальної форми навчання в класі виконавської підготовки.

Компоненти фахової підготовки майбутнього учителя музики, зокрема музично-виконавської, містять сформованість інтересів, потреб, чітке усвідомлення мети художньо-практичної діяльності, оволодіння способами практичного розв'язання поставленої мети, аналіз результату здійсненої діяльності. Студент повинен бути переконаним, твердо знати й усвідомлювати, що відсутність музично-виконавської практики, художньо-інтерпретаційного досвіду в різних видах музично-виконавської діяльності призводить до знецінювання художньої мети, нівелювання результатів художньо-інтерпретаційної діяльності, неможливості опанувати й досягнути глибинно-неповторні прошарки твору, а отже, й негативно позначається на рівні оволодіння професійною компетентністю. Тому добір доцільних способів стимулювання потреби у різновидах музично-виконавської діяльності, залучення студентів у різні види музично-виконавської діяльності є запорукою успіху в процесі формування музично-виконавських знань та умінь майбутніх учителів музики.

Визначимо три етапи формування музично-виконавських знань та умінь майбутніх учителів: ціннісно-орієнтаційний, творчо-діяльнісний, творчо-репрезентативний.

На першому етапі формується особистісно-ціннісний компонент музично-виконавської діяльності, що передбачає набуття необхідних знань з теорії та історії музичного виконавства, усвідомлення студентами значення поліхудожнього виховання в професійній діяльності учителя музики, набуття ними спеціальних знань, умінь та навичок з фахових дисциплін.

На цьому етапі використовуються такі методи навчання: пояснення, бесіда, обговорення, демонстрація музичних творів та їхніх фрагментів, музична ілюстрація, поточний коментар, вербалізація змісту музичних творів, репродуктивні методи, читання нот з листа та ескізне вивчення музичних творів.

На другому (творчо-діяльнісному) етапі способи педагогічного впливу спрямовуються на розвиток художньо-інтерпретаційних умінь студентів у процесі самостійної творчо-пошукової й творчо-перетворювальної діяльності.

На цьому етапі студентам надається можливість удосконалити рівень оволодіння художньо-інтерпретаційними операціями: вміння самостійно аналізувати, добирати, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати, робити висновки; виробляти здатність до творчого художньо-інтерпретаційного переосмислення, художнього виконання.

На третьому (творчо-репрезентативному) етапі робота викладача спрямована на виявлення знань та умінь студентів самостійно здійснювати музично-виконавську діяльність, застосовувати метод проектів у самостійній творчості.

На цьому етапі педагогічні методи та прийоми спрямовуються на формування художньо-інтерпретаційних умінь у процесі самостійно-творчої діяльності студентів.

Самостійна творча робота студентів на третьому етапі передбачає:

- виконання творчих домашніх завдань: імпровізація, музикування, складання власних творів, добір акомпанементу;
- самостійний добір та використання музичних творів шкільних програм з музики;
- здійснення аналізу-інтерпретації з використанням інтегральних зв'язків інших видів мистецтва;
- створення оригінального та змістовного художньо-творчого проекту.

Впродовж усіх етапів систематично використовуються традиційні звітні форми, що стимулюють студентів до музично-виконавської діяльності: технічні заліки, академконцерти, екзамени, музично-виконавські конкурси на краще виконання музичних творів, які мають проводитись в декілька етапів (вивчення музичного твору, однакового для всіх з допомогою викладача; самостійне вивчення класичного музичного твору без допомоги викладача; вивчення музичного твору шкільного репертуару з вербальним художньо-інтерпретаційним аналізом), а також конкурс авторських творів, лекції-концерти, звітні концерти, студентські конференції з питань музичного виконавства тощо.

Психологічна підтримка з боку викладача, його вміння працювати в режимі комфортності, зняти внутрішню психологічну напругу студента, створити ситуацію заохочення, розкріпачення творчої енергії спонукають студента до виявлення творчої ініціативи, позитивного психологічного настрою, впевненості у своїх силах, самовираження в музично-виконавській творчості.

На кожному з означених нами етапів навчання потрібно використовувати інтерактивні методи навчання, які спрямовані на оптимізацію навчально-виховного процесу. Суть інтерактивних методів полягає в тому, що навчання відбувається завдяки взаємодії тих, хто навчається. Це співнавчання, суб'єктами якого є педагог і студенти.

Важливим напрямком формування музично-виконавських знань та умінь майбутніх учителів музики є виховання логічного та критичного мислення, що дозволяє здійснювати оцінку виконуваного твору, самооцінку власної виконавської діяльності та її результатів. У цьому плані майбутньому фахівцю необхідно засвоїти методологічні та оцінні знання, а також знання операцій логічного мислення.

Процесуальний і особистісний аспекти мислення нерозривно взаємопов'язані. З погляду педагогіки, вагомого значення набуває особистісний аспект, оскільки він націлює на індивідуальний підхід до формування свідомості і мислення майбутніх учителів музики [4, с. 36]. Способи, якими здійснюється мислення, називаються способами розумових дій. Їх можна класифікувати: за характером переважних засобів мислення: на предметно-діючі, наочно-оглядові, абстрактні та інтуїтивні; за логічною схемою процесу: порівняння, аналіз, абстрагування, узагальнення, синтез, класифікація, індукція, дедукція, інверсія, рефлексія, гіпотеза, експеримент і ін.;

за формою результату: створення нового образу, визначення поняття, судження, умовивід, теорема, закономірність, закон, теорія; за типом логіки мислення: розумово-емпіричні і розумово-теоретичні [5, с. 89].

Музично-аналітичне мислення учителя музики формується у процесі розв'язання емоційно-образних завдань і включає в себе загальні для всіх форм мислення арсенал структурно-логічних засобів. Недооцінювання логічного компонента у вивченні музичних творів, а особливо у виконавстві, є слабкою ланкою в художньо-педагогічній діяльності майбутніх учителів музики. Необхідно враховувати те, що мислення особистості, котра здійснює певну діяльність і вирішує певні професійні завдання, має і специфічний предметний зміст, свій понятійний апарат, свої засоби та прийоми.

Таким чином, розв'язання проблеми формування музично-виконавських знань та умінь майбутніх учителів музики забезпечується оптимальним вибором педагогічних умов, що передбачають:

- створення художньо-творчого середовища, що сприяє реалізації компетентнісного, особистісно-орієнтованого підходів до процесу формування музично-виконавських знань та умінь компетентності майбутнього учителя музики й позитивно впливає на розвиток операційно-технологічних навичок студентів;
- використання діалогічної та проблемно-діалогічної взаємодії у процесі музично-виконавської підготовки, що позитивно позначається на вдосконаленні когнітивно-емоційної та рефлексивно-оцінювальної сфер студентів, поглибленні загальнохудожнього та музично-виконавського тезауруса, вдосконаленні процесу аналізу-інтерпретації;
- використання індивідуалізації, диференціації та варіативності навчання, що сприяє формуванню художньо-інтерпретаційних умінь студентів з урахуванням їхніх інтересів, нахилів, уподобань та здібностей, реалізації їхнього творчого потенціалу та посиленню творчої мотивації студентів;
- забезпечення пріоритету практичної діяльності, що позитивно позначається на розвитку всіх структурних компонентів музично-виконавської компетентності й забезпечує оволодіння художньо-інтерпретаційними вміннями під час самостійної творчо-пошукової роботи.
- поетапність процесу формування музично-виконавських знань та умінь майбутнього учителя музики, що дає змогу системно й поступово оволодівати теоретично-практичним матеріалом, набувати художньо-інтерпретаційних умінь в складному процесі аналізу-інтерпретації;
- забезпечення формування музично-аналітичних умінь, що складаються з чотирьох взаємозалежних та взаємопов'язаних між собою компонентів: мотиваційно-ціннісного, інтелектуально-логічного, емоційно-почуттєвого та комунікативно-емпатійного, які допомагають сформуванню потреби у високих естетичних почуттях і переживаннях, пошуках сутностей і смислів у шедеврах художньо-естетичного мислення, роздумах над загальнолюдськими цінностями, навчитися правильно оцінювати знання і навички як власні, так і своїх учнів, розвинути необхідні в педагогічній та музично-виконавській діяльності особистісні якості.

Список використаних джерел

1. Олексюк О. М. Музична педагогіка : навч. посіб. / Олексюк О. М. – К., 2006. – 188 с.
2. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва : (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Падалка Г. М. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
3. Масол Л. М. Загальна мистецька освіта: теорія і практика / Л. М. Масол. – К. : Промінь, 2006. – 432 с.
4. Медведева И.А. Теоретические основы формирования художественного мышления будущего учителя музыки: Монография. / И.А. Медведева. – Чебоксары, 2001. – 143 с.
5. Якиманская И.С. Формирование интеллектуальных умений и навыков в процессе производственного обучения / И.С. Якиманская. – М. : Высшая школа, 1979. – 96 с.

In the offered article the features of forming of musically performance knowledges and abilities of students of artistic faculties taking into account the specific of future professional activity are examined.

Key words: professional preparation, musically performance activity, musical thought, competence, artistically practical activity, analytical abilities, variety.

УДК 785.161(477.43)

Лабунець В.М.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ

У статті розглядаються психолого-педагогічні основи фахової підготовки майбутніх учителів музики, зокрема питання формування єдності спеціальних педагогічних здібностей.

Ключові слова: фахова підготовка, музично-виконавська діяльність, мотивація, структура особистості, неперервність.

Проблема якості освіти в Україні стоїть чи не на першому місці, оскільки сьогодні склалася певна суперечність між вимогами сучасного суспільства до фахівця і реальним рівнем його підготовки. Наразі зростає потреба в фахівцях, здатних швидко орієнтуватися в зміні ситуації, оцінювати зміни, що відбуваються та призводять інколи до зовсім нових явищ. Сьогодні гостро відчувається потреба в якісній освіті, ознакою якої є здатність особистості орієнтуватись і професійно грамотно діяти в сучасному соціокультурному середовищі.

Збільшення потоку інформації та наукових знань різних галузей, що зростають майже у геометричній прогресії, вимагають відповідного рівня підготовки фахівців. Професійна підготовка сучасного вчителя, здатного до постійного оновлення знань, засвоєння нових умінь і навичок, удосконалення професійної майстерності можлива лише за умови неперервної освіти. Оскільки це дозволить кожному фахівцю упродовж усього життя максимально використати свій потенціал. Знання, одержані під час навчання у ВНЗ, за рік-два стають застарілими та вимагають кардинального оновлення; вузькопрофільна підготовка фахівця не дає йому можливості реалізуватись в умовах стрімкої інтеграції наук і знань, постійного оновлення видів професійної діяльності на ринку праці; нині випускник ВНЗ не готовий до постійної швидкої модернізації освіти, тощо. Таким чином, зростає необхідність якісних змін у підготовці фахівців різних галузей, які забезпечили б створення умов для розвитку та самореалізації особистості впродовж усього життя.

Теоретико-прикладні аспекти наступності загальної і професійної підготовки молоді, неперервної освіти дорослих висвітлено у працях відомих українських вчених: С. Гончаренка, Р. Гуревича, І. Зязюна, Н. Ничкало, С. Сисоевої та інших. Різні аспекти функціонування системи неперервної освіти досліджувалися в роботах А. Алексюка, Ю. Бабанського, В. Бондаря, В. Галузинського, В. Козакова, А. Кузьмінського, В. Паламарчук, І. Харламова та інших. Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх фахівців досліджували Г. Гребенюк, Е. Лузік, Л. Романишина, О. Семенов, Л. Хомич та інші.

Науковий інтерес становлять теоретичні положення системного (Б. Андрушків, О. Блейк, Г. Дмитренко, П. Друкер, Д. Трейсі, Е. Юдін та ін.), комплексного підходу (І. Ансофф, В. Бурега, І. Мар'єнко, Ф. Хміль, А. Шегда та ін.), ситуаційного (М. Бідняк, М. Вудкок, М. Мескон, Р. Фішер, Д. Френсіс, М. Фолетт та ін.).